

30 års miljøpolitik – en katastrofe!

PARTSHØRINGSSVAR

Hvad skete der efter modtagelsen af bedømmelsen af afhandlingen "30 års miljøpolitik – en katastrofe!"?

I den koncentrerede redegørelse på de første sider fortæller jeg om de dramatiske hændelser, der til sidst fører frem til det afgørende gennembrud i Aarhus Universitets opgørelse og formidling af landbrugets tab af næringsstoffer til vandløbene.

Partshøringssvaret er vist i sin fulde længde og udgør kernen i afhandlingens kritikpunkter.

Det tidslige forløb

Fra modtagelsen af bedømmelsen af den indleverede afhandling og frem til december 2021, hvor DCE endeligt bekræfter de lave koncentrationer af næringsstoffer i vandløbsvandet.

*Den trykte bog
udgivet den 18. april 2018.*

Bidraget fra en kritisk bog om dansk miljøpolitik og dens videnskabelige forankring kan bedst vurderes ud fra de ændringer, som denne kritik afstedkommer. Selv om min bog "30 års miljøpolitik – en katastrofe!" er et af mange input i den løbende udvikling af analysemetoder og modeller, er der ingen kritik der på en så håndgribelig vis tidligere er fremsat mod den forskningsbaserede myndighedsbetjening bestilt af Miljø- og Fødevarerministeriet. I korthed er forløbet sådan:

Den **31. oktober 2019** modtager jeg bedømmelsesudvalgets indstilling, som er et afslag på erhvervelse af en doktorgrad. Samtidig orienteres jeg om, at enten kan jeg vælge at tilbagetrække afhandlingen eller jeg kan vælge at afgive et partshørings svar i henhold til offentlighedsloven.

Samme dag den **31. oktober 2019**, få timer efter modtagelsen af bedømmelsesudvalgets indstilling, sender jeg følgende tilbagesvar:

”

”Jeg ønsker at give et partssvar inden for tidsfristen. Hvilke rettigheder og muligheder har jeg? Bogen er skrevet på en måde og i et sprog, der henleder sig til den almindelige dansker – er det et problem? Der efterlyses en underliggende model for beregningen af de samfundsøkonomiske omkostninger. Hvilke muligheder har jeg for at fremlægge den anvendte model? Det er mig bekendt den første samlede fremstilling, der beskæftiger sig med sammenhængen mellem politiske mål, lovgrundlaget, de juridiske vurderinger og de økonomiske konsekvenser. I svarene til Folketinget har universiteterne i samarbejde med ministerierne gentagne gange undladt at fremlægge samfundsøkonomiske konsekvensberegninger – selv om Folketinget i deres kommissorium udtrykkeligt har bestilt sådanne analyser. Dette blotlægges i min afhandling uden at blive bemærket af bedømmelsesudvalget, hvilket er skuffende. Det er ikke tilfældigt, at der henvises til en foreløbige rapport fra CBS af 2. august 2016, idet den ved praksisudvalgets bedømmelse på CBS blev anerkendt som et videnskabeligt produkt. Siden er der gennemført en second opinion af rapporten af blandt andet svenske forskere – hvori består problemet?”

At jeg kredser om selve nedlukningen af CBS rapportens endelige udgave den 22. december 2016 er helt naturligt, da der var en overordenlig stor indblanding fra blandt andet forskere fra Københavns Universitet og Aarhus Universitet, foruden politisk indblanding fra Miljøministeriet m.fl. En så stor indblanding i et forskningsprojekt, som endnu ikke er færdiggjort, er ganske usædvanligt og beskæmmende for en fri og uafhængig forskning, som den beskrives i Universitetsloven. Hvorfor skulle jeg ikke omtale en så opsigtsvækkende begivenhed, der alene skyldes nogle erhvervsøkonomiske opgørelser, der ikke flugter med de historiske opgørelser, der er fremkommet via myndighedsbetjeningen til Regering og Folketing forud for de politiske beslutninger? Derfor er jeg forvirret over svaret fra bedømmelsesudvalget, der for mig synes at vige uden om kernen i min afhandling”.

Den **21. november 2019** afleveres et underskrevet partshøringssvar (se side 5) i et eksemplar ved et fysisk fremmøde på Aarhus Universitet.

Den **27. november 2019** modtager jeg besked om, at partshøringssvaret er videresendt til bedømmelsesudvalgets medlemmer, samt til Dekan og Institutleder på det samfundsvidenskabelige fakultet.

At der nu også er gået universitetspolitik i forløbet fremgår af en meddelelse om, at der den **5. december 2019** er søgt aktindsigt i bedømmelsen og i anerkendelsesproceduren af bogen som en afhandling.

Den **5. december 2019** udgives NOVANA rapporten om vandløb. Der var allerede udgivet en foreløbig rapport den **8. november 2019**, hvilket jeg refererer til i partshøringssvaret. I denne rapport er indregnet nye målestationer, hvilket har betydet en betydelig nedskæring i tabet af næringsstoffer fra de dyrkede marker.

Den **18. december 2019** meddeler Overvismand Michael Svarer (ansat på Institut for Økonomi ved Aarhus Universitet), at han trækker sig to år før udløbet af sin embedsperiode. De økonomiske beregningsmetoder for landbrugssektoren i De Økonomiske Råds rapporter er et centralt kritikpunkt i bogen og i partshøringssvaret (se de næste sider). Den **26. maj 2021** skriver to seniorforskere fra Institut for Økonomi ved Aarhus Universitet en kronik i Jyllands-Posten, hvor de argumenterer for, at Vismændenes økonomiske modeller til at beregne konsekvenserne for landbrugssektoren af CO₂-afgifter ikke

er egnet til beslutningstagning. Det er samme modeller, som igennem en lang periode er benyttet til at beregne konsekvenserne af vandplanernes indgreb i godt landmandsskab.

Den **19. december 2019** meddeler Aarhus Universitet, at den netop udgivne NOVANA rapport om vandløb fra den 5. december 2019 tilbagetrækkes på grund af fejl af alvorlig karakter.

Miljøminister
Lea Wermelin (S).

Den **24. januar 2020** udsender Miljøminister Lea Wermelin en pressemeddelelse med en skarp kritik af Aarhus Universitets tilbagetrækning af NOVANA rapporten fra den 5. december 2019, med ordene ”Det er dybt utilfredsstillende”.

Den **7. februar 2020** udsender DCE ved Aarhus Universitet en detaljeret redegørelse for de meget markante nedskæringer i tabet af næringsstoffer fra de dyrkede marker til kystvandene for hele perioden 1990 til 2018. I miljøministeriets kritik indgår en påstand om, at de nedbørsmængder, som opgøres af DMI har været for små i perioden siden 2010, hvor DMI overgik til et nyt stationsnet med elektroniske målere. Efter pres fra Aarhus Universitet og GEUS indvilger DMI i at gennemgå alle målinger for årene efter 2010. DMI konkluderer i en rapport i **juni 2021**, at der overordnet set ikke er målt for små nedbørsmængder. Men at der i mindre lokale områder kan konstateres en vis uoverensstemmelse i de beregnede nedbørsmængder.

På grundlag af de nye nedbørsdata udarbejder DCE nye beregninger og genbekræfter endeligt i **december 2021** de nedskæringer i tabet af næringsstoffer fra de dyr-

kede marker til kystvandene, som Miljøministeren to år tidligere havde stillet sig kritisk overfor.

Der er i de seneste rapporter en opgørelse over den diffuse udledning af næringsstoffer som primært stammer fra de dyrkede marker og fra naturområder, samt fra byer, befæstede arealer og veje. I rapport nr. 473 fra DCE fremgår:

”

”I store dele af Jylland lå gennemsnitskoncentrationen af total kvælstof under 3 mg pr. liter og i det østlige Danmark lidt højere. Gennemsnitskoncentrationen for hele landet var 3.7 mg pr. liter i 2020. Den del som kommer fra landbrugsarealet består primært af nitrat-N og i 2020 er indholdet på landsplan målt til at være ca. 2,6 mg pr. liter”.

Min tilføjelse er følgende: Vandrammedirektivet sætter en øvre grænse på 11,3 mg nitrat-N pr. liter, som også var grænsen fastsat i Nitratdirektivet fra 1991. I rapporten nr. 473 fremgår desuden følgende:

”

”Der er ingen landsdækkende målsætninger for koncentrationen af kvælstof i vandløb”.

I Miljøministeriets pressemeddelelse om NOVANA rapport nr. 473, udsendt den **10. november 2021** skrives følgende:

”

”Hvert år tager Aarhus Universitet temperaturen på naturens og vandmiljøets tilstand med NOVANA-rapporter. De foreløbige resultater fra rapporterne viser, at der er blevet udledt 51.000 ton kvælstof til de danske kystvande i 2020, når der korrigeres for nedbørsmængden. Udledningen i 2020 er dermed lavere end i 2019, hvor kvælstofudledningen blev opgjort til 67.000 ton. Kvælstofudledningen svinger generelt mellem årene, hvorfor der i fastsættelsen af kvælstofindsatsen anvendes gennemsnit over en periode. Overordnet set er kvælstofudledningen stadigvæk alt for stor”.

Her slutter denne fortælling. De nye stærkt nedrevide-rede opgørelser over tabet af næringsstoffer fra de dyrkede marker har ikke givet anledning til offentlige reaktioner. Om det skyldes mangel på indsigt eller manglende politisk interesse er ikke til at vide.

**Udarbejdet af
Bjarne Brønserud
den 14. maj 2022.**

Partshørings svar

Aarhus BSS HR & Ph.d.
Tåsingegade 1, 2. sal, bygning 1447
8000 Aarhus C

att.: Ph.d-partner Randi Groslier Bjælde

Partshørings svar til bedømmelsen af afhandlingen ”30 års miljøpolitik – en katastrofe” udgivet i bogform den 18. april 2018 og indleveret sammen med et ”tillæg doktorafhandling” den 27. november 2018 til Aarhus BSS HR & PH.d.

Baggrund (referencer er angivet i parentes og med en reduceret skriftstørrelse)

Afhandlingen er indleveret under doktorbekendtgørelsens regler som en ekstern ansøgning om en videnskabelig bedømmelse med henblik på erhvervelse af doktorgraden i økonomi (dr. oec.). Den indleverede afhandling med underbilag har ikke tidligere været underlagt en videnskabelig bedømmelse. I brev fra BSS om forlængelse af fristen for nedsættelse af bedømmelsesudvalget den 27. februar 2019 konstateredes, at jeg ved vintereksamen 1976/77 har erhvervet en kandidatgrad i økonomi og således opfylder betingelsen for erhvervelse af doktorgraden i økonomi. I brev af 26. marts 2019 ligeledes fra BSS, fremsendes navn og CV for de udpegede 3 professorer i bedømmelsesudvalget, som jeg efterfølgende godkender den 27. marts 2019 i forvisning om, at Dekanen ved Aarhus School of Business and Social Science forinden har sikret, overholder habilitetsreglerne i henhold til forvaltningslovens §3.

I perioden fra den endelige nedsættelse af bedømmelsesudvalget den 3. april 2019 og frem til afleveringen af bedømmelsesudvalgets indstilling har jeg ingen formel eller uformel kontakt med bedømmelsesudvalgets medlemmer. Jeg modtager bedømmelsesudvalgets indstilling den 31. oktober 2019 fra BSS og bevilges en frist frem til den 25. november 2019 til at fremkomme

med et partshørings svar i henhold til Bekendtgørelsen om doktorgrader §11, stk. 2. Jeg har ikke modtaget vejledning fra Aarhus BSS HR & Ph.d. i perioden fra den 27. november 2018 til den 21. november 2019.

Afhandlingen (benyttes som synonym for bog plus tillæg).

I sprog og form er valgt en let tilgængelig fremstilling med sigte på at give de opvoksede generationer på ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser en samlet fremstilling af den danske implementering af EU's direktiver på miljøområdet, herunder med særlig fokus på reguleringen i forhold til det danske vandmiljø. Miljøpolitikken i Danmark omhandler såvel punktkilder, herunder industriens og byernes spildevand, som den diffuse udledning fra landbrugs- og naturarealer. Det er dog kun landbruget, der pålægges indskrænkninger i dispositions- og dyrkningsretten, medens industrien pålægges rensningskrav, som typisk har resulteret i tilslutning til centrale rensningsanlæg med deraf følgende forpligtelser til at betale statsafgifter.

Min primære grund til, at jeg går i gang med at skrive afhandlingen, er nogle opsigtsvækkende resultater fra en mangeårig kulegravning af datagrundlaget, der er anvendt i den danske vandmiljøplanlægning. Sammen med den manglende transparens og videnskabelige fundering i de lovforberedende udredninger, der ligger til grund for Folketingets beslutninger, bliver der skabt en stor usikkerhed for de berørte erhvervsinteresser og politikere om, hvad der er sandt og falsk. Det egentlige videnskabelige nybrud i afhandlingen er derfor dokumentationen af denne selektion og manipulation af data, som resulterer i en forudindtaget i universiteternes og regeringernes anbefalinger, der set over en 30-årig periode er til væsentlig ugunst for landbrugsklyngens legitime rettigheder i henhold til Grundlovens beskyttelse af ejers råderet over privat ejendom.

Skiftende regeringers konsekvente lov- og regelbestemte indskrænkninger i landmandens produktions- og optimeringsmuligheder fører til et fald i råvaregrundlaget for de danske forsynings- og forarbejdningsindustrier. De øvrige følgeindustrier og servicevirksomheder i landbrugsklyngen oplever tillige mindre aktivitet og nogle lider en stille død, efterhånden som landbrugets finansielle råderum udhules og soliditeten forringes.

Derfor er konklusionerne fra CBS landbrugsrapporten anvendt

I afhandlingen opridses situationen, som jeg oplever den på nærmeste hold i forsommeren 2017, der går forud for beslutningen om at skrive afhandlingen i oktober 2017. Et toårigt forskningsprojekt på CBS udgives ikke og samtidig hermed bliver forfatteren cand. oecon. Troels Troelsen indklaget for videnskabelig uredelighed af Akademisk Råd og direktionen på CBS den 13. december 2016. Forinden havde forfatteren udgivet en delrapport den 2. august 2016, som sigtede på at kvantificere og opgøre de erhvervsøkonomiske forskelle imellem landbrugsdrift i Danmark, Skåne, Nordtyskland og England. CBS-ledelsens klage blev behandlet af Praksisudvalget ved CBS, som i deres endelige afgørelse fra den 28. marts 2017 skriver:

”Udvalget konkluderer på baggrund af (den skriftlige klage), at den rapport om Dansk Landbrugs Rammevilkår og Konkurrenceevne, der blev præsenteret og offentliggjort den 2. august 2016, utvivlsomt udgør et videnskabeligt produkt”. Videre skriver Praksisudvalget, at der er ”ikke grundlag for at konkludere, at der i rapporten skulle være udeladt relevante kildehenvisninger”. ”Udvalget finder derfor på det foreliggende grundlag ikke, at indklagede (cand. oecon. Troels Troelsen) har gjort sig skyldig i videnskabelig uredelighed.”

Med udgangspunkt i denne kendelse, beslutter jeg at inddrage resultaterne fra ”Dansk Landbrugs Rammevilkår og Konkurrenceevne” af 2. august 2016 i afhandlingen. Denne beslutning er yderligere forankret i, at en gruppe landmænd på Lolland tog initiativ til en Second Opinion på CBS-landbrugsrapportens konklusioner

udført af kvalificerede og uafhængige svenske og danske sagkyndige eksperter. Offentliggørelsen skete den 8. december 2017 midt i skriveprocessen. Der konkluderes følgende i denne Second Opinion (kilde: se under hjemmesiden www.omlandbruget.nu):

”Disse (de uafhængige sagkyndige eksperter) har på objektivt grundlag, som det efterfølgende fremgår, konstateret at den kritik praksisudvalget rejser vedr. fortolkningen af de tilvejebragte data ikke har haft betydning for rapportens samlede konklusioner i rapportens kapitel 1, der således nu fremstår som neutrale og objektive, videnskabeligt baserede kendsgerninger, der kan danne grundlag for en mere korrekt regulering af dansk landbrug fremover”.

Målinger og modeller i miljøpolitikken

I forhold til vandmiljøet (fersk overfladevand og grundvand) er landbrugets tab af to vitale plantenæringsstoffer under miljøregulering. Det drejer sig om fosfor, der kun i yderst begrænset omfang tabes fra dyrkningsfladen. Og så drejer det sig om kvælstof, som tabes fra dyrkningsfladen for 85 procents vedkommende i nitratform. Hvorimod organisk bundet kvælstof primært stammer fra naturarealer og fra spildevand.

I Fiskevandsdirektivet, Drikkevandsdirektivet og Nitratdirektivet pålægges medlemslandene at følge koncentrationen af nitrat i grundvandet og af fosfor, nitrat-N og nitrit i det ferske overfladevand. Direktiverne angiver maksimale nitratkoncentrationer på henholdsvis 11,3 mg nitrat-N pr. liter i fersk overfladevand og 50 mg nitrat pr. liter i drikkevand. For fosfor angives en grænse på 0,2 mg total-P pr. liter i søer og vandløb, hvis disse skal karakteriseres som laksevand. I perioden 1989-2017 har tabet fra natur- og dyrkede oplande ligget under grænseværdien for fosfor i laksevand.

Opmærksomheden i den danske miljøpolitik har på den baggrund været rettet mod landbrugets tab kvælstof. I landbruget tilføres kvælstof til de dyrkede marker via husdyrgødning, handelsgødning, kvælstoffiksering, organisk affald og via nedbør. Ifølge Nitratdi-

rektivet og Drikkevandsdirektivet skal der ske målinger af koncentrationerne i grundvandet, i vandløb og søer.

Drikkevandet i Danmark hentes udelukkende fra undergrunden. Hver by og landsby har sit eget offentlige vandværk. Landsgennemsnittet af målte nitratkoncentrationer i vandværksboringer blev opgjort til 6,22 mg pr. liter for perioden 1985-1994. Trenden frem til 2017 har været faldende for indholdet af nitrat i drikkevandet. Overholdelse af grænseværdien på 50 mg nitrat pr. liter har således aldrig udgjort et problem i det dansk drikkevand (se kapitel 12 i afhandlingen).

Vandløbsvandet fra ca. 50% af det danske oplandsareal er målt og resten er modelberegnet. Der sker yderligere en modelberegning af retentionen fra målestationerne inde i landet og frem til udløbet til saltvandet i fjorde eller ved kysten (havstokken).

Naturarealernes tab af kvælstof er delvist målt og afhængig af jordbundstypen. Landbrugsdriftens tab af kvælstof udgør den opgjorte totale tabsmængde for det dyrkede areal fratrukket baggrundstabet (svarer til tabet fra naturarealerne).

Hvert år siden 1990 har stat, amter og kommuner beregnet det samlede tab af kvælstof ved havstokken i en årlig totalopgørelse. Samtidig offentliggøres den benyttede mængde afstrømmende vand fra det samlede danske landareal. De officielle koncentrationsopgørelser udgør derved et gennemsnit for alle tabskilderne (punktkilderne og diffuse kilder). Alle former for kvælstofforbindelser er sammenblandet i denne opgørelse.

I 1990 blev landbrugsdriftens tab opgjort således:

Total mængde TN (totalnitrogen)	112.026 tons TN
punktkilder	- 25.026 tons TN
baggrundstabet	
(kilde: vandplanerne 2013)	- 13.300 tons TN
landbrugsdriftens tab af TN	= 73.697 tons TN
heraf nitrat-N (85% andel)	62.642 tons nitrat-N
heraf modelberegnet opland (50 %)	31.321 tons nitrat-N

Ved denne simple regnemetode kan den gennemsnitlige koncentration af nitrat-N fra landbrugsdriften beregnes til 7,2 mg nitrat-N pr. liter. Hertil skal lægges

ca. 0,5 mg nitrat-N pr. liter fra det dyrkede areals baggrundstab. Derved bliver den beregnede gennemsnitskoncentration i overfladevandet fra de dyrkede arealer 7,7 mg nitrat-N pr. liter opgjort i 1990 (se appendiks E, afhandlingen).

I april 2009 nedvurderes tabet af TN med tilbagevirkende kraft for 1990 med 11.126 tons, hvilket sker efter overdragelse af data og modelberegninger fra de 14 amter til Miljøministeriet. DMU* under Aarhus Universitet gennemfører revisionen af de overdragne data, der omfatter perioden

1989-2005 (kilde: ”Vandløb 2007 – NOVANA; DMU ved Aarhus Universitet, april 2009), (* DMU står for ”Danmarks Miljøundersøgelser”, som blev oprettet i 1989 som en institution under Miljøministeriet. Pr. den 1. januar 2007 blev institutionen fusioneret med Aarhus Universitet). Punktkildetabet er ikke omfattet af ændringerne, derfor er det alene den modelberegnete del af landbrugsdriftens tab af nitrat-N, der nedvurderes med 85% af 11.126 tons TN. Herefter kan det modelberegnete oplandstab ansættes til 21.864 tons nitrat-N. Korrektionen betyder, at den gennemsnitlige koncentration i overfladevandet fra de dyrkede arealer ændres til 6,6 mg nitrat-N pr. liter i 1990.

I 2015 gennemføres endnu en genberegning af tabene for perioden 1990-2010. Herved sænkes det totale tab med 6,5% eller for 1990 til, hvad der svarer til en reduktion med 6.558 tons TN. Denne nedrevidering sker i forbindelse med opbygningen af en National Kvælstofmodel (kilde: ”National Kvælstofmodel – oplandsmodel til belastning og virkemidler – Metode Rapport”, GEUS/DCE/DCA, marts 2015, side 91).

I september 2015 udgives en revideret udgave af samme rapport med samme titel, men nu med en nedvurdering på 4,7% eller 4.742 tons TN. Der sker ingen ændring i punktkildetabet og det er derfor alene det modelberegnete oplandstab, der reduceres til nu 16.290 / 17.833 tons nitrat-N. Herefter udgør gennemsnitskoncentrationen i overfladevandet fra de dyrkede arealer 6,0 / 6,1 mg nitrat-N pr. liter i 1990. Begge rapporters nedvurderinger er vist med marts rapportens tal først.

Det kan således konstateres, at landbrugsdriften allerede i opgørelsen fra 1990 har overholdt Nitratdirektivets

grænseværdi på 11,3 mg nitrat-N pr. liter målt ved havstokken. Revisionerne efterfølgende angiver at tabet af nitrat-N har været betydeligt lavere end modellerne angav i 1990. Det er meget væsentlige overvurderinger af tabsopgørelsen af nitrat-N for de modelberegnete dyrkede oplande for 1990 og denne overvurdering er fortsat i alle årene frem til 2015. Så store og systematiske overvurderinger over så lang en årrække må betegnes som manipulatoriske (se kapitel 7 i afhandlingen).

Begivenheder efter indsendelse af afhandlingen

I den seneste opgørelse af TN-tabet for 2018 er andelen af de målte oplande øget til 61%. Denne ændring har ført til en nedjustering af det diffuse TN-tab målt ved havstokken på 3,6% for perioden 1990-2017 eller i gennemsnit 2.184 tons TN pr. år (kilde: ”Foreløbige NOVANA-resultater”, DCE ved Aarhus Universitet, 8.11.2019, side 13). De nye måleresultater bekræfter således, at der har fundet en systematisk overvurdering sted af landbrugets tab af kvælstof også efter revideringen i 2007.

Den tilspidsede situation overfor EU i 1997 og senere ved fremlæggelsen af de danske vandplaner i 2011, skyldes ligeledes en speciel dansk udlægning af begrebet grundvand. I modsætning til andre medlemslande og i strid med EU direktivernes definition af grundvand i de franske, engelske og tyske direktivtekster bliver grundvand i den danske version af Nitratdirektivet og Vandrammedirektivet defineret som alt vand i undergrunden helt op til lige under rodzonen. Denne oversættelsesfejl har jeg beskrevet efter afleveringen af afhandlingen, men den er således relevant at inddrage i dette partssvar (kilde: se under ”Den danske oversættelse af EU’s Nitratdirektiv og Vandrammedirektiv”, Bjarne Brønserud, 5.6.2019, offentliggjort på hjemmesiden www.30aarsmiljoepolitik.dk).

Oversættelsen i den dansksprogede direktivtekst om grundvand er fejlversat fra EU’s originalsprog. Denne bevidste fejlversættelse gentages i Vandrammedirektivet (2000). Endnu i 2022 er teksten i den danske oversættelse direktivstridig.

Dansk oversættelse af ”grundvand” (EU direktiver)	Med fejl	Uden fejl
Grundvands nitratindehold	15-20% over 50 mg/l	0-2% over 50 mg/l
Udvaskning af nitrat-N	I alle år over 11,3 mg/l	Ikke krævet af EU
Vandløbs indhold af nitrat-N	Bliver negligeret	4-6 mg/l (ved havstokken)

Ved vedtagelsen af vandmiljøplan 1 i 1987 igangsættes modelopgørelser af kvælstofudvaskningen 1 meter under de dyrkede arealer med start i 1989. Modelopgørelsen af landbrugsdriftens udvaskning af nitrat-N fortsætter også efter vedtagelsen af Nitratdirektivet i 1991. Disse modelopgørelser angiver, at danske landbrug overskrider EU’s grænseværdi for tab af nitrat-N i hele perioden 1990-2017. Tilbage i 1997 griber EU’s miljøkommissær denne fejlimplementering via oversættelsesfejlen i Nitratdirektivet til at true Danmark med et sagsanlæg (se kapital 7 i afhandlingen).

Konsekvenser af fejlversættelser (for de dyrkede arealer)

Der er tilsyneladende ingen sammenhæng mellem målingerne i vandløbene og de modelopgjorte udvaskningsopgørelser (angives som kg N pr. hektar dyrket areal). Udvaskningsmodellernes tabsopgørelser af nitrat-N forbliver upåvirket af de ovenfor beskrevne revisioner af kvælstoftransporten i vandløbene fra de dyrkede arealer.

Ved at se bort fra de danske vandløbs- og drikkevandsmålinger fremprovokeres politiske beslutninger, der fører til vedtagelsen af vandmiljøplan 2 i 1998. Opbygningen af en særlig dansk grundvandsovervågning, baseret på ovenfor beskrevne fejlversættelse i nitrat- og vandrammedirektivet, resulterer i perioden 1990-2017 til en karakteristik af grundvandet som værende truet af en stigende nitratforurening. Denne karakteristik står i skærende kontrast til måleresultaterne i drikkevandet, der viser faldende koncentrationer af nitrat langt under EU’s grænseværdi for alle år i perioden 1990-2017 (se appendiks C i afhandlingen, side 171).

Økonomiske beregninger og -metoder

Siden midten af 1980'erne og frem til 2020 kendes de politisk besluttede begrænsninger (indgreb) i landbrugsproduktionsmuligheder og optimeringsmuligheder. Reduktionsmålet for kvælstof tilført via ferskvand i vandområdeplanerne vedtaget i juni 2016 kendes ligeledes helt frem til 2027. Dog er der ikke angivet, hvordan de politisk opstillede mål skal nås.

Kendetegnende for dansk miljøpolitik er, at initiativerne sker i små skridt – ”moving target”, så erhvervet har tid til at indstille sig på de nye vilkår. Det kan også betragtes fra en juridisk synsvinkel, at risikoen for at overtræde grundlovens beskyttelse af den private ejendomsret vil være for stor ved for pludselige og voldsomme miljøkrav. Dette sidste synspunkt fremføres i de skiftende vurderinger fra den af lovgiver indkaldte juridiske ekspertise (se kapitel 10, side 95 i afhandlingen).

Grundlæggende indgår al landbrugsproduktion i Danmark i et tæt forbundet produktionssystem. Denne

tætte integration både i forhold til landbrugsdriftens inputside, men især til outputsiden – forarbejdning og salg – er den grundlæggende præmis for mine kalkulationer. Reduktioner i landbrugsproduktionen får en øjeblikkelig og omfattende indflydelse på de andre led – eksempelvis gennem nedlæggelser af slagterier. Preses indtjeningsmargin på landbrugene, er der næsten en øjeblikkelig afsmitning på nyinvesteringerne i såvel maskiner og i produktionsanlæg.

Vurdering af de direkte økonomiske konsekvenser af miljøpolitiske indgreb (”regningen”)

Tabsopgørelsen ved udtagning af dyrkningsjord (randzoner mv.) tager udgangspunkt i en kalkulation over direkte og indirekte omkostninger. Det er ikke kun tabet af en afgrøde, men også en tabt indkomstskabelse i husdyrproduktionen, som bliver pålagt landmanden. Dette får konsekvenser i forarbejdningsevnerne, som mister råvarer. Men også forsynings- og serviceerhvervene mister et råvare- og kundegrundlag (se appendiks F i afhandlingen).

Afhandlingens opgørelse af den samlede omkostning ved den gennemførte miljøbetingede produktionsbegrænsning mv. i perioden 1990-2020.

Miljøindgreb	Samlede omkostninger (berørte hektarer)	Gennemsnitlige årlige omkostninger	Periode
Udtagning og forsumpning	88.500 mio. kr. (205.000 ha)	2.950 mio. kr. (28.750 kr. pr. ha)	1990-2020
Økologisk produktion	31.050 mio. kr. (240.000 ha)	1.035 mio. kr. (8.625 kr. pr. ha)	1990-2020
Kvælstofbegrænsning og udnyttelseskrav til husdyrgødning-N	90.000 mio. kr. (2.640.000 ha)	3.461 mio. kr. (1.223 kr. pr. ha)	1994-2020
Efterafgrøder	9.600 mio. kr. (300.000 ha)	420 mio. kr. (2.000 kr. pr. ha)	1998-2020
Datoregler, 1,4 DE/ha for svin og fjerkræ	500 mio. kr. (2.640.000 ha)	22 mio. kr. (8 kr. pr. ha)	1998-2020
Miljøgodkendelse og krav til luftemission	300 mio. kr. (6.000 bedrifter)	15 mio. kr. (2.500 kr. pr. bedrift)	2001-2020
Administrative byrder	2.000 mio. kr. (2.700.000 ha)	74 mio. kr. (27 kr. pr. ha)	1993-2020
I alt omkostninger	221.950 mio. kr.	7.398 mio. kr.	1990-2020

Note: der er omregnet til 2018-prisniveau ved anvendelse af en årlig prisstigning på 2,5%. Der er ikke indregnet rente. Omkostningsopgørelsen er før skat; kompensation via offentlige midler er ikke indregnet, da disse finansieres af afgifter pålagt landbrugene eller gennem tilbageholdelse i landmandens EU-støtte.

Ovenstående kalkulationsform anvender jeg ved alle former for udtagning også for forsumpning af dyrkede arealer. Bruttofaktorindkomsten i gennemsnit pr. hektar beregnes på baggrund af mit notat: ”Landbrugets og fødevarerektorens betydning i den samlede danske økonomi” (er offentliggjort på hjemmesiden www.30aarsmiljoepolitik.dk). Det forudsættes, at 2012 er et gennemsnitsår vedrørende værdiskabelsen i fødevareklyngen. Ud fra en proportionalitetsantagelse forudsættes, at 20 hektar skaber grundlaget for 1 fuldtidsbeskæftiget i fødevareklyngen. Opgørelsen af antal hektar dyrkningsjord, som udtages til miljøformål, er opgjort i notatet: ”Heltidslandbrugets byrdeomkostninger 2015 – 4. version” (er vist i fuld længde under søgeordet (google): ”Heltidslandbrugets byrdeomkostninger 2015”).

For de tilbageblevne dyrkede arealer kalkuleres ud fra en marginalbetragtning. Hvilke meromkostninger bliver pålagt pr. hektar og hvad mistes af indtægter pr. hektar. Der anvendes skyggepriser på reduktionen i planteproduktionen og der tillægges mistet værdi for forringet afgrødekvalitet. I tilfældet efterafgrøder indtræder foruden de direkte omkostninger en mistet indtægt i den efterfølgende vårafgrøde, såfremt kvælstofopsamlingen er mindre end reduktionen i vårafgrødens gødningsnorm. Ved stigende efterafgrødekrav stiger omkostningerne som følge af, at et påtvunget lavere areal kan tilsås med en vinterafgrøde, som indbringer et større dækningsbidrag end en vårafgrøde. Se kalkulationsformen i nedenstående skema.

Kalkulation af 1 hektar efterafgrødes marginalomkostninger

Der aggregeres ud fra antallet af hektarer, der berøres

Kalkulation pr. hektar af efterafgrødens ekstraomkostninger ved en lav og en høj procentandel pr. ejendom.

Andel med efterafgrøde (krav)	6%	40%
Etablering af efterafgrøde	600 kr.	600 kr.
Jordbearbejdning vårafgrøde	300 kr.	300 kr.
Nedvisning/destruktion	200 kr.	200 kr.
Manglende N-eftervirkning	150 kr.	150 kr.
Mistet dækningsbidrag i vinterafgrøde	250 kr.	1.500 kr.
I alt marginalomkostninger	1.500 kr.	2.750 kr.

af miljøindgrebene (se appendiks E tabel 9 i afhandlingen og tilsvarende arealopgørelser fra Statistikbanken, tabel AFG1). Den mest gennemgribende regulering er sket gennem gødningsnormerne og det meget høje krav til udnyttelse af kvælstof i husdyrgødningen. Kun grøntsager på friland har været uden kvælstofbegrænsning i en erkendelse af, at der ikke ville foregå en produktion i Danmark, hvis de samme begrænsninger blev pålagt som for de øvrige landbrugsafgrøder. Hele det dyrkede areal inklusiv vedvarende græsarealer er blevet påtvunget markante økonomiske tab som følge af disse gødningsrestriktioner. Husdyrproduktionen har jeg forudsat har kunnet opretholdes gennem import af soya-skrå og af økologisk korn for at inddække det lave indhold af protein i danske afgrøder, samt underforsyningen med korn for de omlagte økologiske landbrug.

Når det gælder tabet ved økologisk landbrug har jeg anvendt regnskabsstatistikken (se appendiks G i afhandlingen, tabel 4 og 5). Som udgangspunkt mistes en betydelig værdiskabelse pr. hektar i forhold til den sammenlignelige konventionelle produktion. Den lavere produktion pr. hektar betyder, at forsynings- og forarbejdningsevirkomhederne får reduceret deres produktionsvolumen og værdiskabelse.

Omkostningen som følge af genbehandling af miljøgodkendelser hvert 8. år, et tungt og langsommeligt administrativt system, forringede forhold for svine- og fjerkræproduktionen, en lang række datoregler, bliver anslået ud fra antallet af hektarer og dyreenheder, samt ekstraomkostninger til sagsbehandling og ekstra transport af svinegylle.

*Landmand
Bjarne Brønserud
besigtiger marken
med efterafgrøde.*

En fuldt gennemført samfundsmæssig konsekvensvurdering vil også skulle omfatte miljøreglernes indvirkning på beskæftigelsen og de afledede offentlige omkostninger i dagpenge- og bistandssystemet, samt i sundhedssystemet. Det er åbenlyst for alle, der færdes i de 94% af Danmark, der ligger uden for byskiltene, at områderne lider erhvervsmæssigt og bosætningsmæssigt. Antallet af tomme stalde er stort, herunder også af nyere og rentable stalde.

Siden 2009 og frem til 2019 har der i gennemsnit været 10 konkurser om måneden blandt landbrugere (kilde: SEGES ved erhvervsøkonomisk chef Klaus Kaiser, 8.11.2019, Landbrugsavisen).

Der er også udefra kommende forhold, der har indvirket på landbrugets økonomiske situation – f.eks. Ruslands boykot af dansk svinekød og mejeriprodukter siden 2015. Der kom også et længere dyk i salget af mejeriprodukter til mellemøstlige lande efter ”Muhammed tegningerne” i 2005. Men også den tiltagende konkurrence fra landbruget i Rusland og Ukraine har presset verdensmarkedsprisen på korn. Alt sammen er det forhold, som sammen med de påførte miljøbetingede omkostninger, afspejles i regnskabsstatistikken for landbrugene i 2014 og i konkursstatistikken (se appendiks G i afhandlingen, tabel 10).

Om videnskabeligt arbejde

I december 2011 blev der udgivet et større videnskabeligt udredningsarbejde om landbrugsklyngens ram-

mevilkår i Danmark fra Københavns Universitet. Efter halvandet års arbejde konkluderes på baggrund af modelberegninger, at der ikke kunne identificeres væsentlige negative påvirkninger fra den førte miljøpolitik. Det lykkedes ikke i denne omfattende analyse, at komme i nærheden af en realistisk analyse af fødevarerklængens internationale konkurrenceevne og årsagerne til den åbenlyse svækkelse heri (se kapitel 1 i afhandlingen).

Den gennemgående holdning i analyserne fra Københavns Universitet er, at den førte miljøpolitik har haft en ringe indflydelse på de erhvervs- og samfundsøkonomiske forhold i Danmark i de seneste 30 år. Det Miljøøkonomiske Råd finder endda, at miljøkravene til landbruget er for slappe (kilde: ”Vandrammedirektiv og kvælstofregulering – Grundvand, drikkevand og pesticider – Økonomisk vækst og miljøet”, Det Økonomiske Råd, 26.2.2015). Helt i tråd hermed angives i stedet, at årsagen til den manglende indtjening i landbruget har sin rod i landmændenes ledelsesmæssige uformåenhed og på de harsarderede finansielle dispositioner, herunder overtagelse af jord fra alle de landmandsfamilier, der har opgivet i perioden.

Det er min vurdering, at der vil være en international interesse for konklusionerne i min afhandling. Danmark er det eneste land i EU, der har gennemført et fuldskala-forsøg med en meget indgribende miljøbetiget regulering og detailstyring overfor landbrugets driftsforhold. Landmænd i Tyskland, Holland og Frankrig er tydeligvis nervøse over miljøpolitiske indgreb baseret

Bog + tillæg præsenterer Bjarne Brønserud ud for indgangen til Studenternes Hus.

rede opgørelser har dannet grundlag for tilrettelæggelsen af de miljøpolitiske indgreb i Danmark for perioden 1990-2017. Derved er den danske fødevarerproduktion blevet påført så store økonomiske byrder, at dansk landbrugs internationale konkurrenceevne har lidt uoprettelig skade.

Aarhus 21/11 2019.

Bjarne Brønserud

på modeller i lighed med det, der er foregået i Danmark igennem de seneste 30 år. Det er vel lige præcis det min afhandling blotlægger, at det har disse nabolandes landmænd også god grund til at være, ud fra de danske erfaringer, hvor godt landmandsskab ikke længere kan praktiseres.

Min afhandling klargør desuden risikoen ved i økonomiske analyser at anvende et svagt datagrundlag for udvaskningen- og vandløbstransporten af kvælstof, uden at udfordre dets sandhedsværdi (f.eks. ved at sammenholde med målinger i Danmark eller i nabolandene).

Gennem en aktindsigt i EU er der opnået indsigt i identiteten af de anvendte analyser i grundvandsindberetningen for perioden 2012-2015 (indberettet af Miljøstyrelsen i samarbejde med GEUS). Herigennem har det været muligt, at afsløre en uhørt manipulation og selektion i de danske data i grundvandsstatistikken, som har dannet grundlag for indberetningen til EU (se appendiks C i afhandlingen, side 172 og 173).

I dette partshørings svar tydeliggør jeg, at der er foregået uomtvistelige manipulationer med vandløbsdata og tabsopgørelser af kvælstof fra de dyrkede arealer og at disse manipule-

Forsiden til "Doktorafhandling - tillæg", november 2018.